

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za celo leto 60 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 17. novembra 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Masaryk o demokraciji

Češki list »Lidové Noviny« je prinesel na dan češko-slovaškega narodnega praznika (28. oktobra 1933.) razgovor s predsednikom Masarykom o demokraciji. Prinašamo ta razgovor in ga posebno priporočamo slovenskim ljudem, ker je sijajen zagovor demokracije.

Vprašanje: »Rekli ste, da je bila svetovna vojna tudi svetovna revolucija.«

Odgovor: »Da, in kakšna revolucija! Saj je vendar razbila tri cesarstva, tri zadnje velike trdnjave absolutističnega monarhizma; že s tem je Evropa okrepila demokracijo. Da je prišlo po vojni v nekatere države do revolucije in ustoličenja absolutizma v taki ali drugačni podobi — to nas ne sme motiti: stari režim se umika novemu polagoma, polagoma se razvija novi režim: demokracija je še v plenicih, toda razsodnemu presojevalcu je jasno, da je najvišji člen v razvoju vladnih oblik.

Demokracija kot vlada ljudstva ni le državna oblika; uveljavlja se v upravi, v družbenem življenju ter v meddržavnih in v mednarodnih stikih — demokracija je sploh celotno življensko naziranje; sloni na zaupanju v ljudi, a ni zaupanja brez ljubezni, ni ljubezni brez zaupanja; toda prava diskusija je mogoča samo tam, kjer si ljudje medsebojno zaupajo in pošteno iščejo resnice. Demokracija, to je razgovor — morebiti zelo živ — med enakimi, razgovor in premišljevanje svobodnih občanov med seboj in pred javnostjo — demokracija je politična odkritost, javnost. Beseda »parlament« ima lep pomen, samo udeležimo ga! Parlament v pravem pomenu besede pozna važnost in rodovitnost besede. Dobra beseda je tudi dejanje, je dejal Turgenev; ako je tedaj demokracija diskusija, ni demokracija diskusija zaradi diskusije, ampak zaradi sodelovanja.

Dejal sem, med enakimi. Vem, ljudje si niso enaki; nikjer na zemlji, niti v ljudeh niti v prirodi ni uniformiranosti — je različnost. Svoboda, enakost, bratovstvo — s tem geslom je sprejela francoska revolucija za politika prav za prav Jezusovo zapoved. Poskusila je tudi verstvo razuma: brez нравne osnove ni nobega trajnega političnega režima.

Vprašanje: »Po vašem je tedaj demokracija v enakih meri нравni kakor politični vzor?«

Odgovor: »Seveda, ker demokratični vzor ni samo političen, ampak tudi kulturn, rekel bi splošno kulturn, torej je: socialen in gospodarski. Kakšna bi to bila politična enakost, ako bi trajala socialna neenakost. Pri današnjem družboslovnem spoznanju ni mogoča smotrna in učinkovita uprava ob kruti socialni neenakosti; ne gre pa za uniformirano enakost in socialno nivelizacijo. Prava demokracija je optimistična, veruje v možnost razvoja in izpopolnitev ljudskih stvari; ne more se ustaviti pred pametno izpremembo socialnega in gospodarskega ustroja. Svoje razmerje do marksističnega socializma sem obrazložil že zdavnaj; nisem marksist, ampak demokrat, kratko in malo demokrat na vsej črti in v vseh posledicah. Zavračam komunizem, sem nepoboljšljiv individualist; sicer je pa to, kar se danes imenuje komunizem, vsaj v Rusiji, državni kapitalizem. Rekel bi to tako: brez individualizma, brez nadarjenih in iznajdljivih posameznikov, brez genijev tihega dela, brez нравnosti in zmožnih voditeljev se družba ne da organizirati pametno in pravično. Socialno pomeni demokracija premaganje ponižujoče bede; v republiki, demokraciji se ne sme dovoliti, da bi posamezniki, stanovi ali stranke izkoriščali svoje soobčane — v demokraciji ne sme biti človek človeku sredstvo. Ta prirodna različnost mora biti urejena s pametno razdelitvijo dela in z različnimi funkcijami; niti demokracija organizacija ni mogoča brez nadrejenih in podrejenih, toda to mora biti vprav organizacija, a ne privilegij, ne aristokratsko vladanje, ampak medsebojna služba. Demokracija potrebuje voditeljev, ne gospodov; pravim voditeljev, ne voditelja: z glasovnico pri volitvah so poklicani za politične voditelje vsi poslanci in senatorji — in ni nedostatek demokracije, ako je v republikah in demokracijah iz teh mnogo poklicanih in izvoljenih le malo izbranih. Zavedni volilci so porok prave demokracije, ki si volijo svoje voditelje ne samo po njih zmožnosti, ampak tudi po čistosti značaja.

In drugič, ne verjamem, da bi se gospodarski in socialni red dal komandirati z nasiljem. Z nasiljem lahko uničujemo slabe strani, toda ne moremo z nasiljem zidati. Družbena preureditev je

zame stvar razuma in srca, a ne maščevanja, ne terorja, ne strasti, ne razburjenosti.

Vprašanje: »Ali mislite, da je svetovna revolucija izmed zadnjih revolucij?«

Odgovor: »Revolucije so bile periodično v vseh časih; toda nova doba je tako rekoč stalna revolucija, ker sta vladali v državah nasilje in absolutistična samovolja monarhov vseh vrst — bodisi, da je bil ta monarh cerkev ali sablja, ena oseba ali en stan ali en vladajoči razred in stranka. Takšna osvobajajoča revolucija so bili dolgotrajni boji Holandcev za svobodo; dalje angleški upor za Cromwella, ameriška revolucija in glavno francoska, katere načela so se razširila na vso Evropo. Napoleon je primer tega, kako se revolucionar lahko prevrže v samodržca; potlačil je upor kraljevcev, ali potem se je izneveril načelom revolucije, in vojni uspehi so ga dovedli na cesarski prestol, toda niso zaustavili njegovega padca. Vojne proti Napoleonu so se izprevrgele v protirevolucijsko reakcijo, v boj proti načelom francoske revolucije; proti tej reakciji je nastopila revolucija 1. 1830., 1848. in pozneje. Razvoj Francije je dovedel nazadnje do zmage republike in demokracije na evropski celine; odlični delež pri tem revolucioniranju ima tudi Italija. Živel sem dolgo; za teh 80 let sem bil priča mnogih političnih, a tudi kulturnih revolucij; saj se revolucionarnost dobe ne kaže samo politično — politične revolucije se pripravljajo z revolucijskimi mislimi in tudi z novimi iznajdbami. Le pomislite, kako se je izdelovanje revolucioniralo s stroji, in kaj pomeni radio, letalstvo, brezžični brzojav. Takšne revolucije se ne izčrpajo nikoli.«

Vprašanje: »To dokazuje tudi sodobni evolucionizem; po njem se razvoj ne vrši samo polagoma, ampak tudi skokoma s spremembo — torej prav za prav z revolucijo.«

Odgovor: »Vem to; toda pečem se sklicevati na prirodnoznanstveno podobnost, zadošča zgodovinski pouk. Politično vprašanje je to, ali imajo narodi in posamezniki že dovolj zavednosti, da se morejo glede danih vprašanj sporazumeti stvarno, in ali imajo dovolj ljubezni in spoštovanja do narodne, državne in vseljudske celote, da se odrečejo nasilju in privilegijem, ki jih niso dobili upravičeno. Tako bi se dale delati revolucije, čeprav nekrvave in nenasilne, pogoj bi bil seveda tiho, podrobno, razumno delo.

—i.

Mlada slovenska arhitektura

V preteklem mesecu je bila v ljubljanskem umetnostnem paviljonu razstava del dvajsetih arhitektov, ki so jo razstavljali sami imenovali razstavo »mlade slovenske arhitekture«. Vsi so bili mladi, oziroma mlajši slovenski stavbarji, iz rodu, ki je nastopil ali se je razvil po svetovni vojni, razen arh. Josipa Costaperaria, ki je bil učenec arhitekta Fabianija na Dunaju ter je zrastle še iz secesije. Razstavljalci niso organska skupina, niso posebna »šola«, nekateri so pač bili v domači šoli arhitekta prof. Jožeta Plečnika, čeprav v njih delih ni najti duha njih učitelja. Vsi hočejo biti sodobni, moderni, hočejo nekaj novega ter zametujejo izročilo. Glasnik »mlade slovenske arhitekture« Plečnikov učenec arh. Tomažič je v mogočnih besedah razvil 7. oktobra t. l. pri odprtju razstave načela »mlade slovenske arhitekture«. Po Tomažičevih besedah je moderno stavbarstvo samosvoje, je zavrglo in osmešilo sentimentalne želje po starih časih, ki so coklje današnjemu napredku, ne baha se z bogastvom fasad, ne govori gostobesedno z ornamentami in ne koketira s tujim blagom, ne prisvaja si za vsako ceno naslova umetnosti, svojih del ne vklepa v zakone forme, s svojimi deli izravna življenje in išče potov za zvezo med narodi itd. itd. Na razstavi so delili tudi tiskovino, v kateri je bil ponatisnjen članek Arturja Grünbergerja. »Kaj je arhitekt?«, miselno in oblikovno močno preprosto pogovor med dvema prijateljskima, kako da je potreben pri zida-

nju hiš arhitekt, pogovor, ki izzveni v reklamo za arhitektovske stan, ki naj je le izvedeni svetovalec stavbnega gospodarja v tehničnih, stavbno-pravnih, finančnih, trgovskih in nazadnje v estetskih stvareh.

Bile so tri dvorane polne stavbarskih načrtov za hiše, hotele, muzej, skupine hiš, cerkve itd., bilo je razstavljenih tudi nekaj plastičnih modelov stavb (celo od znotraj razsvetljenih z elektriko!), nekaj vrtnih ureditev in drugih stvari — vse pa z napisi in pojasnili kakor v kinematografih, n. pr.: »Nekateri ljudje ljubijo široko odprto stanovanje, drugi manjše ločene prostore. Ali ta ljubezen ne daje pravice sklepati na stopnjo značaja, kvečjemu na svojevrsten značaj.« V srednji dvorani, ravno nasproti vhodu, je visela velika nazorna tabela s pisanimi izrekanji podobnicami stavbenih delavcev, ki naj bi dopovedale na prav preprost način, kako zraste hiša, kakor da ne bi vedel vsak šolar, da so pri zidanju najprej potrebni delavci, da skopljejo podstavo, na to zidariji, potem pa drugi obrtniki.

Razumarstvo in racionalizem obvladujeta mladi rod slovenskih stavbarjev, ki žive pod gesli Corbusiera in A. Loosa. V mislih imajo samo smotrnost in koristnost, delati imajo namen samo za potrebo; za duševni izraz jim ne gre, ga celo odklanjajo. Stavba mora, kar je samo ob sebi umevno, biti taka, da je uporabna in praktična, ker je sicer navadno zmašilo, resnična arhitektura pa je vedno, ko je stala višje in v vseh časih, ko se je človeštvo dvigalo in ni propadalo, izražala tudi

lepo misel v čutni obliki.

S tem je šele ožarila človeško življenje ter napravila ljudem, ki jim je bilo poslopje namenjeno, prebivanje prijetnejše. Dajala je tako stavbarstvu notranjo vsebino in je vzbujala zanimanje zanj. Zagrizeno razumarstvo in iskanje gole smotrnosti v sodobnem stavbarstvu je revolucija zoper nesmiselno posnemanje starih slogov, ki je popolnoma prevzelo vse stavbarstvo v 19. stoletju, revolucija zoper neosnovan in lažniv ornament, zoper mehanizem in plehko oponašanje brez notranje vsebine. Treba je bilo izprememb v osnovah arhitekture, če naj postane stavbarstvo zopet resnično in v zvezi z živim življenjem. Da je izgubilo stavbarstvo in pa tudi druge veje umetnosti v 19. stoletju toliko življenske moči, so veliko krivi tudi »pismouki«, t. j. razlagalci umetnosti in umetnostne zgodovine, ki so vplivali na ustvarjajoče umetnike in na občinstvo ter vbijali ljudem v glave umetnostne nauke, ki so bili rojeni le v njihovih razumskih spekulacijah in so marsikomu tudi res dopovedali, da je kamen kruh. Nove misli in sodobne struje so pa odprle tir za še hujše in veliko usodnejše poplitve: stavbarske umetnosti, kot je nastopilo v 19. stoletju, čeprav so bile v začetku zdrave in potrebne. Postavile so si za edini namen samo rokodelsko in praktično stran stavbarstva in so hote izbrisale vsako idejno podlago; krog sodobnih arhitektov se je postavil na stališče, da

arhitektura sploh ne spada med umetnost ter da ji ni treba iskati z umetnostjo nobenega stika! Courbosiér je postavil načelo, da je vsaka kriva črta paraliza, edino ravnilo in račun naj od-

Revolucije so razburjene, in zato jih tako mnogokrat prevrnejo nasprotne revolucije, ki so enako razburjene. Gre za to, ali je revolucija zadostno premišljena, pametno in praktično pripravljena in izvedena. Sam sem se mnogo bavil z vprašanjem revolucije, in ako sem nekoč imenoval revolucionarja malomeščana, sem izrekel s tem svojo sodbo o nesposobnosti in rokodelskem radikalizmu in revolucionarstvu. Ali je svetovna revolucija zadnja — želel bi si to, in po celotnem položaju bi bilo to mogoče. Že to je velikanski politični uspeh, da se države v Ženevi in drugod stalno posvetujejo o perečih vprašanjih — da ljudje nimajo dovolj potrpljenja, ker veliko delo, izmed največjih, ne uspeva takoj, to je slabost politične nezrelosti. Resnično — treba je zgodovinskega, zemljepisnega in sploh političnega pregleda in izobrazbe. Iz vedenja nasproti mednarodni razorožitvi, nasproti gospodarskemu urejanju in podobno, je videti, kako je tako imenovano javno mnenje še zelo starega kova.

Vprašanje: »Dejali ste, da je bila reformacija tudi revolucija. Ta moderna revolucionarnost je nastala tedaj že dosti zgodaj?«

Odgovor: »Dosti zgodaj? Ako pravim sedanost, mislim s tem nekaj stoletij za nami in pred nami. Ne moremo zgodovine meriti z malim komolcem svojega življenja. Današnja revolucionarnost je samo nadaljevanje reformacijske revolucije.«

Vprašanje: »Večkrat pravite, da je reformacija prednica demokracije, da so protestantske dežele bolj demokratične kot katoliške, ki so bolj radikalne.«

Odgovor: »Da, to je tako. Reformacija je bila teoretično bogoslovna revolucija, praktično pa verska in pravna, s tem cerkvena revolucija in tako tudi politična... V verstvu je glavni živelj etika in etičnost, in zato je cerkev, zlasti srednjeveška cerkev, ker je bila verska in zato tudi pravna organizacija, vodila družbo poleg države. Reformacija je imela vpliv na etiko in etičnost in s tem tudi na politiko, na razmerje do države, na način vladanja, na družbeno vprašanje.

To je kratko in malo dejstvo, da so protestantske dežele bolj demokratične od katoliških, pa čeprav so monarhistične. Anglija je učiteljica novodobnega parlamentarizma in demokracije. Protestantizem je odpravil aristokratsko duhovništvo in celibat; s tem je zdemokratiziral svoje cerkve in tako tudi družbo. Ker se je skliceval na sv. pisma, je vedel do šolanja in premišljevanja cerkvenih ljudi. S tem, da je v verskih, нравnih in cerkvenih stvareh dovolil odločevati vesti posameznikov, je utrdil nasproti avtoriteti duhovništva in cerkvi individualizem, subjektivizem in osebno odgovornost. Z vsem tem je protestantizem pripravil demokracijo in glede državne oblike republiko.«

Vprašanje: »Francija ima republiko in parlamentarizem, a je vendar katoliška dežela.«

Odgovor: »Zanimivo, Francija je izvedla tudi svojo revolucijo, le da politično — revolucijo razumstva in revolucijo politično, Reforma cerkvenega življenja je bila v katoličanstvu tudi, toda manj prodorna kot v protestantstvu in ni prešla tako v dnevne navade ljudstva. Reformacija je bila v Franciji razumska. Pozitivizem je otrok Francije, in Francijo vodi politično in gospodarsko ta pozitivizem. Katoliške države in narodi, ki niso imeli verske, cerkvene in modroslovne revolucije, so politično bolj revolucionarni in radikalni in seveda tudi bolj anarhistični: nasprotje cerkvenega verstva in proticerkvenega liberalizma v njegovih raznih oblikah, kakor so razumstvo, pozitivizem, materializem itd., vzdržuje v katoliških deželah večje duhovno in politično napetost, to posebno radikal-

ločujeta! V Nemčiji so izjavljali mladi oblikujoči umetniki(!), da je umetnost sploh nepotrebna navlaka! Lepoto so našli sodobni arhitekti v ekspresni lokomotivi, avtomobilu, letalih, železnih mostovih, vsak ornament je — zločin, je trdil Adolf Loos, ker je nepotreben. Adolf Loos, dunajski arhitekt, ki se je preselil v Pariz, je potem, ko je prišel iz Amerike, začel oznanjati tak evangelij. Ornament ni dopadljivo oblikovanje, je pa v resnici izraz občutja in čustva, in če naj bo arhitektura resnična in živa, zrastle z življenjem samim, čustva ne sme zanemarjati, ker je $\frac{2}{3}$ človeškega duševnega življenja čustven, in le $\frac{1}{3}$ razumskega, kakor uči dušeslovje. Če naj služi stavbarstvo le praktičnim potrebam, naj gleda le na to, da ustvari udobne in porabne prostore in poslopja kar mogoče poceni, mora postati šablonski in okostenelo, ker so potrebe vseh civiliziranih ljudi domalega enake, mora nastopiti v stavbarstvu »izenačenje«, kot ga hočejo uveljaviti sodobni nasilni »reformatorji« države in družbe v boljševizmu, fašizmu in hitlerjanstvu. Nastopila bo tako strahotna mehanizacija, da bo naposled edino še stroj izdeloval tudi stavbe po enem kalupu ter bo vsak arhitekt, če tudi naj bi bil le »svetovalec v tehničnih, stavbno-pravnih, finančnih in trgovskih stvareh«, postal nepotreben. Tako bo

nastopil popoln prepad arhitekture, vse hujši kot je bil v dobi »lažnivih fasad« v 19. stoletju.

O »resničnosti« in »živem življenju« stavbarstva ne bo ne duha ne sluha. (Konec prih.)

nost. Primer tega imate v Rusiji in v kronični revolucionarnosti romanskih držav. Katoliške republike v Ameriki so pod močnimi vplivi republike Združenih držav; toda prav pri njih lahko vidimo ta posebni radikalizem, ki ima pogosto anarhistični značaj. Seveda ne smemo pozabiti na to, da so v teh državah posebna vprašanja pozne kolonizacije. Pri nas in v nas se bojujeta katoliški in protestantski radikalni in reformirajoči temperament; to nasprotje in medsebojno tehtanje obeh lahko zasledujete tudi v naši politiki najbližje sedanosti. Na-

Moj odgovor

Kdor prav razločuje, ta prav poučuje.

Gospod urednik, dovolite mi v svojem listu nekoliko prostora, da odgovorim na članek »Zloraba roditeljskih sestankov« v nedeljskem »Jutru« z dne 12. novembra t. l. s podpisom »Več staršev«.

Najprej ugotavljam, da se na poziv ni nihče javil k razpravi o predavanju, ampak so se »ti starši« rajši zatekli pod okrilje uredništva; zakaj ob osebnem razgovoru bi bili najbrž izostali očitki »zlorabe«, »nedostatka logične zveze«, »pobožne prevare«, »omalovaževanja«, »nedostojnosti«, »neokusnosti«, »agitacijskega torišča«. Ako me »ti starši« ne želé več čuti ob tako nadaljevanih predavanjih, jim povem, da si tudi jaz želim v bodoče sodelovanja z njimi le pod pogojem, da se pogovorimo iz oči v oči, a ne kakor danes, ko mi kažejo hrbet, da jih ne vidim. Toliko s formalne strani. In sedaj k stvarnim očitkom.

I. Šola na Ledini je v Komenskega ulici in letos praznujemo 300letnico velikega reformatorja v vzgojeslovju — Komenskega (spis, po katerem je najprej zaslovel, je izšel češki 1633. leta). Zato sem si izbral njegovo osebnost kot izhodišče in zgodovinsko ozadje vsega predavanja. Povzel sem tri osnovna njegova načela in dokazoval ob njih, ali in koliko se jim danes približujemo ali se od njih oddaljujemo. Ta načela so: a) pouk v materskem jeziku; b) stvarnost pouka (realizem) namesto besednosti (verbalizem) in c) avtoriteta in disciplina naj izhaja od znotraj navzven.

Omenil sem tudi 370letnico stanovske gimnazije v Ljubljani in s tem v zvezi Trubarjevo organizacijo slovenske cerkve in slovenske šole: kmečke in mestno-trške, a pripomnil, da so bili dani s tem začetki, osnove za daljnji razvoj. Nisem tega razprezal v celoti, kakor nisem obširneje govoril o 100letnici kragujevaške gimnazije. Ako bi bil storil to, bi bil dejal: S Trubarjevo slovensko cerkvijo je bilo bistveno spojeno slovensko šolstvo, seveda v razmerju takratnih prilik. Kakor je pri Srbi delovala junaška narodna pesem, takó pri nas spomin na veliko dobo početkov slovenske književnosti in slovenskega šolstva. Res je bil organski razvoj pretrgan in sta se zopet uveljavljali nemoteno nemščina in latinščina na škodo slovenščini; toda slovenska reformacija je bila vendar takó silen sunek v tedanjo našo brezličnost, da se njeni učinki niso dali popolnoma zabrisati. Kljub tridesetletni vojni in turškemu napadom, kljub kmečkim uporom in prirodnim neizogledom je tlela slovenska misel kot iskra pod pepelom in ob ugodnejših prilikah švigala na dan. Ustvarjeno je bilo izročilo (tradicija), ki je učinkovalo ne le v slovenski verski knjigi, ampak tudi v šolstvu: osnovnem in deloma srednjem, seveda skromno, kakor je bilo vse naše narodno življenje takrat skromno. V protireformacijski dobi so se učenci ljubljanske jezuitske gimnazije učili tudi slovenskih pesmi in deklamacij; prirejali so šolske in ljudske igre v latinskem, nemškem in slovenskem jeziku na domačem odru ter po mestnih in okoliških hišah (vsaj že 1657. leta). Enako je na župni gimnaziji v Rušah pri Ma-

ša politika je bila in je od 18. stoletja do danes razumska. V tem smo podobni Franciji — odtod simpatije k Franciji, čeprav so bili naši učitelji od nekdaj Nemci, protestantski in liberalni Nemci.

Reformacija je imela tudi vpliv na gospodarski red; od Maxa Webra dalje se opozarja na to, da so se novodobni industrializem, kapitalizem in buržoazija razvili najprej v protestantskih deželah, zlasti kalvinskih, puritanskih.

(Konec prihodnjic.)

riboru prišla leta 1700, za nemško na vrsto tudi slovenska deklamacija pri dijaških predstavah, izza 1607 prva, ki je zopet dokazana. O tem glej: Grafenauer, Kratka zgodovina slovenskega slovstva, str. 67, in Kidrič, Zgodovina slovenskega slovstva, str. 71—75, 106 in 111. Bolj zavestno z naslonitvijo na protestanstvo (seveda ne versko, ampak jezikovno-slovstveno) je nastopala doba razumstva pod Kumerdejem in Japljem v osnovni šoli in takó pripravljala tla za višjo izobrazbo, o ko se je ta začela uveljavljati v dobi prepore za Vodnika in Kopitarja, ki je samó obžaloval, da ni bil Bohorič — katoličan.

II. Prihajam k četvero točkam, ki sem jih v svojem predavanju poudarjal deloma tudi z glasom in ki jih »ti starši« najbrž niso dobro slišali ali pa že pozabili ali jih nepravilno razumeli, da so jih pri svojem ugovoru prezrli popolnoma.

1. Posebno sem naglašal, da je treba priznati, kakó je postalo naše šolstvo v Jugoslaviji slovensko od najnižjega do najvišjega. 2. Zahteval sem upoštevati za to, kar je dobrega tu gori na severu (sedaj dodajam n. pr. zanimivost, da je letos 100letnica, odkar je nastal Prešernov »Sonetni venec«, ta nesmrtna umetnina) in tam doli na jugu, a odstranjevanja nedostatkov, kar je »prava vzajemnost, edinost« (te besede sem rabil). Zato sem po Murku grajal dosednji način pouka srbsko-hrvaškega jezika, čigar potrebo sem poudaril, da se uči kakor čisto tuji jeziki, a ne praktično s primerjanjem. Zato sem tudi opozoril na nekatere nedostatke osnovnošolskega zakona, a naglasil, naslanjajoč se na Komenskega, njegova moderna načela, n. pr. koncentracijo pouka, aktivno sodelovanje mladine, odpravo telesne kazni. 3. Odklonil sem, ako bi nas učili »rodoljubja in domoljubja« tisti, ki svoje nazore prikrajajo po potrebi glede na večjo ali manjšo donosnost. 4. Omenjajoč 100letnico kragujevaške gimnazije glede na večjo starost naših zavodov, sem takoj izrečno dodal, da to ne more biti noben očitek, ker vemo, da so bili oni pod turško oblastjo, a mi pod nemško, ki je bila v omiki (šolstvu) višja. Menda mi tega dejstva ni treba posebej dokazovati, saj imenuje tudi Čeh Komenský med svojimi idejnimi predstavniki in učitelji vzgojeslovca — Nemca; to je bil Ratichius ali Ratke (1571—1635).

III. Ne navdušujem se za kulturno uniformiranje in niveliziranje, ker vodi v brezličnost, ki je iz nje človeštvo po dolgem razvoju s svobodo in z omiko vsaj deloma rešilo osebnost. Naša državna uprava sama razmišlja o tem, da prenese del svojega področja na banovine. Vprašajmo učiteljsstvo in starše, pa uvidimo, kam vodi prefratnost. O svojem »šefovanju« iz umevnih vzrokov ne morem bliže govoriti. Ugotavljam samó dejstvo, ki je poznavalcem našega ustroja znano, da je prosvetni šef uradnik, ki je podrejen, in da je njegovo samostojno področje omejeno.

To je zgodovinska resnica o mojem predavanju.

V Ljubljani, dne 14. novembra 1933.

Dr. Drag. Lončar.

Akadska mladina za univerzitetno knjižnico

Po objavi Plečnikovega načrta se je začela naša javnost in naše časopisje živjeje zanimati za vprašanje naše univerzitetne knjižnice in njenega doma v Ljubljani. Skrajni čas je bil za to. Razen peščice narodu popolnoma odtujenih ljudi pač ni slovenskih inteligentov, ki ne bi uvideli, kakšnega pomena je za naše kulturno in narodno življenje popolna, neokrnjena slovenska univerza, a vendar se premalo zavedamo, da ostane naša univerza vse dotlej nepopolna ustanova, dokler nima svoje velike, moderno urejene knjižnice, kakor jo imajo vse druge univerze — tuje in domače. Kar so pljuča za organizem, to je knjižnica za univerzo. Ne bomo vpraševali po krivdi, da še ni prišlo do realizacije Plečnikovega načrta, ki je bil že l. 1931. predložen vladi. Značilno pa je, da je sedaj akademska mladina sama čutila potrebo, da prevzame iniciativo o tej zadevi. To je v zgodovini akademskega življenja pač redek primer.

V soboto 11. novembra se je vršil na univerzi ustanovni občni zbor društva Akademska akcija za univerzitetno knjižnico, in številna udeležba akademikov ter tehtni referati pričajo, kako resno jemlje akademska mladina vso stvar. Zborovanje je vodil cand. phil. Fran Petre. Po zamisli poročeval-

cev naj bi se spremenila državna študijska knjižnica v univerzitetno in postavil naj bi se ji reprezentativni, a hkratu praktično in moderno urejen dom po Plečnikovem načrtu.

Iz poročila akademika A. Novaka so poslušalci dobili točno sliko o nevdržnem položaju naše državne študijske knjižnice v poslopju poljanske gimnazije. Nedostatni prostori popolnoma onemogočajo, da bi vršila svojo nalogo kot naša največja in osrednja znanstvena knjižnica. Nele, da tesnost prostorov onemogoča vsak reden obrat in širšo uporabo knjižnice, dragocene zbirke so tudi nezadostno zavarovane proti elementarnim silam (og-nju, vodi, sončni svetlobi). Gre torej ne le zato, da se omogoči s postavitvijo posebnega knjižničnega poslopja ureditev in redno poslovanje knjižnice ter njena uporaba akademikom in širšim krogom, treba je tudi knjižne zbirke rešiti propasti.

O programu in smereh Akadske akcije je poročal akad. R. Vodušek ter skušal pokazati vire in pota za realizacijo načrta. Že l. 1930. je takratni rektor dr. Metod Dolenc dosegel pristanek vlade na posojilo 7 milijonov dinarjev pri Državni hipotekarni banki. Ker pa takrat vladi predloženi načrt ni bil odobren, se posojilo ni realiziralo in se je

prva za knjižnico določena postavka v državnem proračunu 1930-31 (700.000 Din) porabila za druge namene. Od takrat se zadeva ni premaknila z mrtve točke. Za izvršitev Plečnikovega načrta bi bilo treba izposlovati pri Državni hipotekarni banki posojilo 10 milijonov dinarjev. Glavna pomoč mora priti od države. Treba je pridobiti za stvar vso našo javnost in vse naše vplivne može. Gre za resnost in odločnost njih volje. V manjši meri računamo tudi na pomoč banovine in na privatne vire. Brezplačno zemljišče dá na razpolago občina. Za knjižnične namene naj bi se delno porabil donos posebnega kulturnega davka na naše fidejkomise. Naloga Akademске akcije bo, da daje inicijativo za razne korake akademskih oblasti in drugih faktorjev v prid univerzitetne knjižnice in da skrbi za to,

da bo razumevanje za njo v naši javnosti rastlo in da zadeva ne pride več z dnevnega reda javnih razmotiranj, dokler se načrt ne izvede. V debati je bilo stavljenih več predlogov za bližnje delo odbora. V predsedstvo so bili izvoljeni akademiki Petre, P. Vodušek in Turnšek. Svojo podporo so obljubili predstavniki vseh smeri in vseh organizacij akademske maldine.

Akademška akcija za univerzitetno knjižnico je značilna za miselno usmerjenost resnejšega dela naše akademske mladine ter je prepričevalen dokaz, kako zgrešene in neutemeljene so tožbe in obsodbe, češ da ji ni za konstruktivno in pozitivno delo, ker ne mara slepo slediti voditeljem starejše generacije, ampak hoče hoditi svoja pota in si ustvariti lastni nazor o potrebah in nujnostih časa.

Hitlerjev plebiscit

Ko je Hitlerjeva vlada sklenila in naznanila, da izstopi iz Društva narodov, je nepričakovano začutila potrebo biti »demokratska«. Razpisala je plebiscit: nemški narod naj z ljudskim glasovanjem pove, ali se strinja ali ne z njeno »politiko miru in enakopravnosti (v oboroževanju) z drugimi narodi«, kakor se je glasilo vprašanje. Pridružili so temu glasovanju še volitve novega državnega zbora. — Kako da so se Hitler in njegovi, ki so od svojih prvih nastopov sem neprestano trdili, da med njim — voditeljem — in ljudstvom, bolje: nemškim narodom ni treba nobenih posrednikov, ki so židovska iznajdba, marksisti, korupcionisti, izdajalci, skratka demokracija — kako da so se zdaj kar na lepem odločili dobiti potrdilo za svoje delo na vladi od ljudstva? Ko imajo svoje vojaško-policijske oddelke SS in SA, nasprotnega tiska nič, vse svoje odločne nasprotnike pa v inozemstvu, v koncentracijskih taboriščih in zaporih? Ali jih je mogoče obšlo spoznanje, ki ga drugim avtokratom včasih zmanjka, da je najtrdnjša vlada vedno tista, ki se lahko opira na voljo naroda? Mogoče je, da je Hitler hotel podtakniti svetu tako mnenje, vsi avtokrati na svetu dokazujejo ali hočejo dokazati, da je vse ljudstvo za njih in za njimi. Že nemška uradna poročila o »volilnem boju« sama pa so morala prepričati vsakega vsaj malo bistrega človeka, da je ljudsko glasovanje z volitvami državnega zbora vred čisto navadna goljufija. Vsak pojav opozi-

cije je bil onemogočen in agitacija se je izvršila z vseh strani samo za to, da ne sme ostati noben volilec doma, vsak mora glasovati; kandidatna lista za volitve poslancev v nemški drž. zbor »Reichstag« je bila samo ena, Hitlerjeva seveda itd. Ampak volitve so bile tajne in pri ljudskem glasovanju je zato vsak volilec lahko odgovoril da ali ne, torej je bila vendarle možnost, da se opozicija pokaže, bi mogoče kdo povomil. Tudi takim so uradna poročila sama odgovorila, kajti ta poročila pravijo, da so celo oni nasprotniki Hitlerjeve vlade, ki se nahajajo v koncentracijskih taboriščih, dali po 90 in več odstotkov za vlado. Ali: vsak volilec je moral na volišču kupiti znak, na katerem je bilo napisano: Ich sage: Ja! Glasovanje je bilo tajno, še bolj tajno je bilo štetje glasov, brez vsake kontrole. Sploh pa, kdo si more zamisliti, da bi predstavnik diktature, n. pr. Göbbels, ki vodi vso propagando, priznal, da je režim pri volitvah ostal v manjšini, ali celo samo to, da je kljub vsemu nasilju dobil sorazmerno malo glasov. Sporno je bilo med Hitlerjevimi ministri samo vprašanje, koliko glasov naj dajo nasprotnikom. Nekaj več glasov bi pokazalo, kako »pošteno« je bilo glasovanje, malo glasov pa, kako navdušen je ves narod za Hitlerja. Številke, ki so jih objavili (približno 40 milijonov glasov proti 2 milijonom), kažejo, da so odločili za velikansko navdušenost nemškega naroda za Hitlerja.

*

prejšnjega kralja Amanulaha, ki je bil manj prijazen do Angležev. Amanulahove pristaše in druge politične nasprotnike je preganjal Nadir šah z ječami in smrtnimi obsodbami. Sto in sto nasprotnikov je dal postreliti. Toda z ječami in krogli ne moreš zatreti nasprotnikov. (>Kdor se je krogli, bo s krogli pokončan.) Nazadnje je padel pod krogli kralj Nadir šah sam. Za novega kralja so oklicali njegovega sina. Anglija je kajpada v skrbeh.

— »Hitlerjev kljukasti križ je indijski. Njegov pozdrav italijanski. Njegovo poreklo češko ali židovsko. Njegove naskakovale čete macedonske. Njegova despotija orientalska. Njegovi kodri korziški. Njegova uniforma angleška. Njegove propagandne metode ameriške. Kaj je torej nemškega?« (>Delavska politika.)

— »Domovina« je pred mesecem zapisala (v članku »Ne počivajmo po zmagi!«): »Sedaj-le proti koncu leta imajo občne zборе tudi razna prosvetna društva in ustanove in razne gospodarske zadrage. Može, ki ste dali svoje glasove za JNS, ne pozabite, da so vsa ta društva tiste postojanke, ki ste jih dolžni zasesti v imenu državnega in narodnega edinstva in jih za vselej iztrgati iz sovražnih rok. Naj ne bo po novem letu nobenega društva, nobene zadrage, kjer bi ne bili odbori in načelstva v čvrstih rokah naših somišljenikov. Ne počivajte torej, temveč na delo, da bomo mogli z novim letom ponosno pokazati na plodno leto 1933, ko bodo padle vse postojanke nasprotnikov in boste svobodni može na svobodnih tleh.« In na kakšnih tleh bodo tisti, ki imajo zdaj ta društva v rokah?

Al' prav se piše Ivan ali Janez?

Spoštovani gospod urednik!

Nič ne rečem, prav rad berem »Slovenijo«, ali upam, da mi ne zamerite, da berem prav rad tudi »Pohod«, čeprav vem, da ste si malo navzkriž z njim. Saj razumete, človek ne sme, da bi se ukvarjal samo z resnimi stvarmi v teh težkih časih, in tako mi je včasih »Pohod« skoraj edina zabava. Da bi le vedeli, koliko veselja in smeja nam naredi vsaka številka »Pohoda« v teh oddaljenih krajih.

No, in veste, tiste vaše opombe o Janezih in Ivanih in tisti »Pohodov« razglas, da je Janez nazadnjaški, Ivan in Dušan in Tugomer in drugi svetniki so pa napredni, vse to mi je dalo, da ne smem molčati. Je pač tako, da je prava naprednost v duhu jugoslovenskega »edinstva« naše geslo. Zato sem se odločil za nekaj velikega in na tem mestu izražam željo, da bi našel kar največ posnemovalcev.

Stvar je namreč takale. Kakor veste, g. urednik, se pišem za Janeza Kranjca. In dozdej sem se zmeraj tako podpisoval, saj veste, človek ima ime od rojstva, pa ga rabi, ker pač drugega nima, kar tja v en dan. In tako se tudi jaz nisem zavedal nazadnjaškega značaja svojega imena, dokler ni prišel »Pohod« in me razsvetlil. Saj prav za prav nisem nič kriv, da se tako pišem, kajti nazadnjaških mojih prednikov, ki so jim vzdeli ime Kranjc, ne more zadeti nobena krivda, in prav tako ne mojih staršev, ki so me krstili za Janeza — zakaj pa »Pohod« ni začel prej izhajati! Toda greh bi bil, če bi še ostal pri svojem imenu zdaj, ko je »Pohod« razodel svojo nezmotljivo modrost. In tako vam dajem na znanje, da se od sedaj ne pišem več Janez Kranjc, ter vas še prosim, da mi pošiljate svoj list poslej na tale naslov:

Tugomer Dravobanac,

Radio-Ljubljana

Prejeli smo sledeče pismo:

Ljubljana, dne 11. novembra 1933.

P. t.

Uredništvo tednika »Slovenija«,

Ljubljana.

V Vašem cenjenem listu št. 42, leto II. od 20. oktobra 1933 na strani 3. je izšel članek pod naslovom »Radio-Ljubljana«, ki napada sedanjo upravo radijske postaje kot nesposobno in Vas zato prosim, da objavite v smislu zakona o tisku na istem mestu Vašega cenjenega lista sledeči

popravek:

Novo upravo ne vodi nestrokovnjak, kakor trdi omenjeni članek, marveč državni komisariat, ki ga je imenoval gosp. minister prometa. Dva člana tega komisariata sta priznana kulturna delavca in uživata dober glas kot pisatelja, tretji član pa je moja oseba, kateri se ne more odrekati kot ravnatelju Velesejma primerna strokovna izobrazba in organizacijska sposobnost. O meni trdi anonimni pisec, da nisem imel s slovensko kulturo niti najmanjšega stika. Temu ni tako. Uspešno se udeležujem v raznih kulturnih društvih in organizacijah kot član in odbornik, avtor sem številnih člankov, ki obravnavajo razna, posebno gospodarska vprašanja ter sem kot ravnatelj Velesejma organiziral na Velesejmu veliko število kulturnih razstav, pri čemer sem se seveda moral poglobiti v materijo. Radio postaja pa je neobhodno potreben tudi upravnik, ki je strokovnjak v organizacijski in trgovski stroki, ker gre letni obrat radio postaje v milijone.

Program emisije radijske postaje je sedanja uprava sistematično uredila in izboljšala. Literarni del je v rokan strokovnjaka, enako tudi glasbeni, vsaj njega referent deluje pri radiju že 6. leto.

Vključ težkim sivilnim razmeram se je sedanji upravi posrečilo zvišati število naročnikov: njih število je znašalo 31. decembra 1932 8.204, 20. oktobra 1933 pa 8.616, tako da je tudi v tem pogledu zaznamovati viden uspeh.

Ne odgovarja resnici, da obstoji finančni konzorcij, ki se baje silno trudi, da bi dobil to kulturno ustanovo v svojo upravo. Ker tak konzorcij sploh ne obstoji, seveda tudi ne more delati z inozemskim kapitalom. Pač pa obstoji resna namena, da prevzamejo ljubljanski radijo kulturne in narodne organizacije v obliki zadrage z nepridobitnim značajem.

Z odličnim spoštovanjem

Dr. Milan Dular.

Listnica uredništva.

G. M. R. — Vaš sestavek o lastnem slovenskem nagrobnem spomeniku se nam zdi tako črnogled, in je razen tega tako nasproten vsem smernicam našega lista, ki je potrjujoč, optimističen in gleda z zaupanjem v bodočnost, da ga ne moremo priobčiti. Zdi se nam, da je tudi vas zajel sodobni val pobitosti, kakor toliko ljudi, ne samo pri nas. Napako vidimo v tem, da gledamo na dogodke le preradi z nizkega stališča osebnega življenja. Narodi pa ne žive v desetletjih, ampak v tisočletjih, in vsa tale velika stiska ni v njihovem življenju drugega, kot kratek prigodek. Preživeli ga bodo, in tudi naš narod ga bo preživel. Preživel ga bo tudi na Primorskem, tudi na Koroškem. In živel bo, ko ne bo več slišati besede niti o nemškem, niti o laškem, niti kateremkoli fašizmu.

Sicer so pa Vaše misli prav zanimive in vredne, da bi jih slišali in upoštevali naši ljudje — brez pesimističnega povdarka. Pesimizem tako ni nikoli trajno ustvarjajoč. Mor-da nam jih o priliki pošljete prenarajene in v bolj potrdilni obliki. Vse tisto, kar navajate, potrebuje živ narod prav tako zase. Za tiste tujce, ki nas hočejo raznaraditi, se pač ne bomo brigali. Vsako resnično kulturno delo pa nam samo ob sebi ustvarja trajen spomenik — aere perennius.

Prošnja do naših somišljenikov in bralcev. Dosti je akademikov, naših fantov, ki žive v bednih razmerah in bi jim bila morebitna instrukcija zelo dobrodošla. Ako kdo rabi inštruktorja za srednješolske predmete ali želi privatni pouk iz tujih jezikov, naj sporoči naslov in pogoje upravi lista. Zelo nam ustreže.

Zaslужek se nudi akademiku, ki zna perfektno hrvaško. Informacije da uprava.

OPAZOVALEC

Mimogrede

— Trboveljska premogokopna družba je sporočila te dni svojim delničarjem, da lahko začno dvigati dividendo za poslovno leto 1931; dividenda znaša 15 Din za delnico.

— Naš znani akademski slikar Ivan Čargo živi že več let v Belgradu. Tam se je pod vplivom razmer razvil v ekstremnega modernista, ki z malo, zelo malo sredstvi ustvarja zelo uspele risbe. Od kar izhaja v Belgradu »Slovenski Beograjski tednik«, je postal njegov ilustrator. V njem objavlja portrete belgrajskih znanih Slovencev, pa tudi druge risbe, v katerih lahko opazimo slikarjev znatni razvoj. Tako je prav v zadnji številki tega tednika objavil risbo, kjer nam z malo sredstvi (skoraj bi rekli z nobeno potezo) predstavlja lepo snežno pokrajino v belgrajski okolici. Risba je zelo uspešna in tudi reprodukcija na časniškem papirju je čista, česar pri belgrajskih listih nismo vajeni. Zdelo se nam je potrebno, da zapišemo teh nekaj besed o našem slikarju Čargu ter opozorimo nanj, ki že več let živi zunaj Slovenije. Mi mu k uspešnemu napredovanju iskreno čestitamo.

— Nemški pisatelj in publicist Kurt Tucholsky (znan po psevdonimih Theobald Tiger, Peter Kaspar Hauser in Ignaz Wrobel) je zapisal pred leti tudi tale domislek: »Vsakega pisca spoznaš lahko do mozga po tem, kako postavlja besedo »jaz«. Marsikateri naj bi je rajši sploh ne pisal. Hitler jo piše. »Če govorim v Nemčiji jaz, leté ljudje k meni...« Ton si je izposodil od cesarja, vse pa te spominja na strahove: kajti tega »jaza« sploh ni. Tega človeka sploh ni; on je le hrup, ki ga povzroča.« — Zdaj je ta hrup še večji, a ostal je še zmerom le hrup.

— V Subotici je bil pred nekaj dnevi obsojen 25letni Dragutin Belimarić na dve leti in tri mesece zapora zaradi raznih prevar. Obsojeni Belimarić je pred leti izdal pesniško zbirko; ko pa je spoznal, da pesnikovanje ne nese, je začel potovati po Vojvodini ter s ponarejenimi hranilnimi knjižicami izvabljal od ljudi denar. Ljudje radi verjamejo, in tako je Belimariću novi poklic bolj ugajal od pesniškega. Njegova pesniška zbirka se imenuje »Mlada Jugoslavija«. Knjiga še ni razprodana, mogoče jo bodo pokupili zdaj.

— Marsikdo si na tistem misli: »Najlepša Cankarjeva gesta v njegovem življenju je bila, da je umrl že leta 1918.« Čez pičel mesec utegnejo zato proslavljati 15letnico njegove smrti.

— Pred nekaj dnevi je bil afganski kralj Nadir šah ustreljen. Prestol, na katerega so mu pomagali Angleži, je zasedel leta 1929, ko je bil pregnal

MALI ZAPISKI

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(63. nadaljevanje.)

Prepovedana lista.

Ministrstvo za notranje stvari je prepovedalo širiti listo:

- 1.) »Občinski upravnik« št. 39 z dne 30. septembra t. l. in
- 2.) »Obrtni Vjesnik« št. 40 od istega dne.

Oba lista izhajata v Zagrebu.

Na Cerkijanskem plenijo katekizme.

Zanesljiva poročila vedo, da se akcija za uničevanje slovenskega katekizma res uvaja tudi v goriški deželi. Iz hribov okoli Cerkna poročajo, da so ponekod dejansko plenili katekizme. Karabinerji so po višjem ukazu hodili po hišah in zahtevali, naj jim domači dajo slovenski katekizem. Ta način plembe pa ni pokazal znatnih uspehov, ker ljudstvo seveda taji, za hujše nasilje pa niso dani ukazi. Pomagali so si potem tako, da so v šoli otrokom naročili, naj prinesejo s seboj katekizme, češ, kakor da se bodo v šoli iz njih učili. Drugi dan so otroci res prinesli. Učitelj je knjige pobral in jih izročil navzočim orožnikom, ki so že prišli po svoj zaželeni plen. Višje oblasti sicer taje tozadevne ukaze, toda jasno je, da orožništvo ne bi na svojo roko tako ravnalo. Manever je zamišljen po znani italijanski metodi: pleniti sporadično zdaj tu, zdaj tam, dokler ne bo vsa dežela očiščena slovenskega katekizma.

(»Ponedeljski Slovenec«.)

8 deklet aretiranih radi slovenske nabožne pesmi.

Dne 1. oktobra (rožnovenska nedelja) je bilo v Šmarju pri Kopru cerkveno prošenje s procesijo. Slovensko petje v cerkvi je sedanjim župnim upraviteljem Širca (danes Shirza) svoječasno prepovedal in dovoljeval samo laško in latinsko petje. Pri procesiji so pa dekleta kar same od sebe začele peti slovenske svete pesmi. Upravitelj se je razsrdil, češ da ravnajo proti njegovim odredbam in je v znamenje svoje nejevolje in oblasti zaprl cerkev, tako da dopoldanskega blagoslova ni bilo. Civilno oblastvo se je s tem župnikovim nastopom ojunčilo in dalo zapreti 7 deklet in 1 ženo. Zaprti so bile do drugega jutra v orožniški postaji, potem pa so jih izpustili na svobodo; seveda so jih mnogo izpraševali, kdo da jih je nagovarjal, naj slovensko pojo.

(»Slovenec«.)

Diktatorična demokracija.

Angleški dnevnik »Morning Post« priobčuje razgovor z Masarykom. Temu staremu bojevniku niso vzele vsi protidemokritični poskusi vere v resnično demokracijo in njeno dokončno zmago.

Demokracija ni odpovedala, je rekel Masaryk, ampak je v stalnem razvoju. V določenih razmerah pa ni demokracija nezdružljiva z diktatorično vladjo. Tako so postale na primer med vojno vlade demokritičnih načel naravnost diktatorične, kar pa ni kršilo njihovih demokritičnih naprav. Volilna žara naj bo najdragocenejša smernica tistih, ki vladajo. Mnogo naših členov parlamenta ne zna vladati. Zastopajo prej posamezne kraje države z različnimi potrebami in različnimi vprašanji. Demokracija ni kriva, če ne znajo rešiti finančni in narodni gospodarstveniki svetovno - gospodarskih in finančnih zmešnjav. Imamo stalno zaupanje v Zvezo narodov in v napredek dela za mir. Politika zahteva časa in potrpljenja, da se prepreči nova vojna.

Vsem, ki vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji službe lista pri sreju, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

Sicer pa premaga tudi to titansko brezmernost navsezadnje z božansko mero, toda v drugi zaporedbi, — v žrtvi. Tudi v njegovi volji je prav tako, kakor v umu, prav tista združitev nasprotij, prav tisti kvadrat genija.

Mir in vojna, Delavec in Vodnik — takšna sta »nasprotna — soglasna« obraza te volje. V vojni nenadni njeni izbruh, blisku podobni, a v miru počasen napor — kaplja, ki dolbe kamen.

Težko je reči, katera njegova beseda izraža bolj njegovo voljo, — tale vojaška: »Treba je postaviti vse na eno karto,«²⁵ ali tale delavska: »Odpočil bi se rad, pa zapregli so vola — orji!«²⁶ Težko je reči, kje je večji junak — v veličini zmag ali v ponižnosti dela; v ognju bitk, kadar leti kot orli njegovih zastav, ali v zatišju dela, ko se vlačijo kot počasen vol.

»Delo je moj element; zanj sem ustvarjen. Mero svojih nog, mero svojih oči poznam; toda mere svojega dela nisem mogel nikoli spoznati.«²⁷ — »Vedno delam; med obedom, v gledališču. Po noči se prebujam, da delam. Danes sem vstal ob dveh po noči in sedel na blazinjak pri peči, da bi pregledal vojaška računska poročila, ki so mi jih izročili zvečer; dvajset napak sem našel v njih in zjutraj sem poslal zaznamke o njih ministru; ta jih sedaj popravlja v svoji pisarni.«²⁸

Trikrat na mesec mu predlagajo poročila finančnega ministrstva, cele knjige v osmerki, napolnjene s stolpci števil, in pregleduje jih tako skrbno, da odkriva napake od nekaj centimov. Vsaka dva do tri tedne pregleduje račune vojnega ministrstva, sestavljene prav tako v obliki knjižic: številne, službene, divizijske, zborovne, topniške, pehotne, inženerske, novaške, knjižice o tujih vojskah in dr. in dr.²⁹ Bere jih hlastno: »Branje vojnega poročila me zadovoljuje bolj, kakor mlado deklico branje romana.«³⁰ Včasih se navdušuje: »To poročilo je tako dobro sestavljeno, da se bere kakor lepa pesem!«³¹

In vse to se sklada v njegovem umu pravilno, po oddelkih, kakor med v voščenihih stanicah, ali bolj prozaično, — Napoleon ima rad prozo, — kakor »spisi v predalih pisarniške omare«. — »Če hočem končati kako stvar, zaprem tisti predal, v katerem leži, in odprem drugega, tako da se stvari nikoli ne pomešajo, da mi ne prizadevajo težav in me ne utrujajo. A kadar hočem spati, zaprem vse predale in takoj zaspi.«³²

Ljudje so slabi, ker so raztreseni; genij je pazljivost, a pazljivost je volja uma. Napoleon ima to umsko voljo v najvišji stopnji. »Moč in stanovitnost pazljivosti je tisto, kar odlikuje Bonapartov um,« pripominja člen državnega sveta Roederer.

»Lahko se bavi po osemnajst ur z enim in istim delom ali različnimi, in pri tem nisem nikoli opazil, da bi slabel njegov um ali zgubljal gibčnost, niti ne pri telesni utrujenosti, pri skrajnem naporu telesnih sil, celo v jezi ne; nikoli nisem videl, da bi ga bilo eno delo odvrčalo od drugega. Ni bilo človeka, ki bi bil bolj prevzet od tega, kar je tisti hip delal.«³³ — »Čudovita je gibčnost njegovega duha, ki mu dovoljuje, da prenaša hipoma vse svoje sposobnosti, vse svoje duševne sile in jih združuje na tisto, kar zahteva pozornosti v danem trenutku, vse eno, če je to mušica ali slon, posamezen človek ali cela vojska. Dokler je s čimerkoli zaposlen, ni nič drugega zanj: to je neko posebno veselje, od katerega ga nič ne more odvrniti.«³⁴

Ljudje se utrujajo, toda ne bogovi in ne večne sile narave; tako je neutrudljiv tudi on.

»Njegovi sodelavci slabe in padajo pod bremenom, ki ga jim je naprtil in ki ga nosi sam, ne da bi čutil težo.«³⁵ — »Ko je bil konzul, je včasih predsedoval pri posameznih sejah odsekov ministrstva za notranje stvari od desetih zvečer do petih zjutraj.« — »Neredko je zadrževal v Saint-Cloudu člene državnega sveta od desetih zjutraj do petih zvečer, s prestankom četrte ure, in konec seje ni bil videti bolj truden, kakor v začetku.«³⁶ — »Lahko sem razmišljal o katerikoli zadevi osem ur in potem prešel k drugi s prav tako svežostjo duha, kakor v začetku. Še sedaj (na Sv. Heleni) bi lahko narekoval dvanaest ur zapored.«³⁷ — »Dela do petnajst ur, brez jedi, brez počitka.«³⁸

Nekoč za časa konzulstva je pri nekem upravnem posvetovanju vojni minister zaspal; nekaj drugih členov se je komaj držalo na stolih. »No, zdramite se, zdramite se, državljani!« je zaklical Bonaparte. »Saj je šele ob dveh po noči. Zaslužiti moramo plačo, ki nam jo plačuje francosko ljudstvo.«³⁹

V dva in sedemdesetih dneh poslednje francoske vojne niso ljudje razumeli, kdaj je našel časa, da je spal in jedel. Po strašnem lipskem polomu se odpelje 2. novembra 1813 iz Mainza, a sledečega dne, 3. ga, pozno zvečer stopi iz voza na tuilerijskem dvoru: od Mainza do Pariza je gonil v diru, ne da bi se kje ustavil. »Ko je stopil iz

voza, so mu bile noge tako nabrekle, da je komaj stal na njih, in od utrujenosti se je sirašno spremenil v obraz.« Ko pa je v naglici objel ženo in sina, je vendar prebil vso ostalo noč z ministri, poslušal njihova poročila, narekoval in dajal povelja. Opušča jih ob šestih zjutraj, potem ko je ukazal finančnemu ministru, naj se vrne opoldne: »Prinesite račune dohodarstvenega urada s seboj, Gaudin, skupaj morava delati nad njimi, kakor gre.« Tiste dni je rekel Napoleonov tajnik baron Fain grofu Lavalette-u: »Cesar se ulega ob enajstih zvečer, vstaja ob treh zjutraj in dela do noči, ne da bi se oddahnil za trenutek. To se mora nehati, sicer uniči sebe in mene s seboj.«⁴⁰

»V treh letih (konzulstva) je vladal več, kakor kralji v sto letih,« pravi Roederer.⁴¹ — »Brezmerno je to, kar sem storil, a še bolj brezumno je, kar sem mislil storiti,« pravi sam.⁴²

In to besno, misli nedosežno, nečloveško delo traja brez prestanka, brez počitka trideset let.

»Takšni ljudje nimajo telesa, ampak bron,« pravi Raskolnikov o Napoleonu. Ne, imajo telo, in še zelo slabo, morebiti slabše, kakor navadni ljudje.

Prvi konzul je videti tako bolehen, da »se zdi, da ne preživi tedna.«⁴³ In potem, z leti, ko se je okrepil, se prelaha od vsakega prepaha; pri najmanjši svetlobi ne more spati; od vsakega odvečnega kosčka bljuje; ne prenaša duha sveže barve, niti tesne obutve; kakor ženska lahko joče in se čuti slabo. Sploh, razdrasani živci. »Moji živci so takšni, da bi utegnil zblazneti, če bi ne bil obtok krvi tako stanovitno počasen.«⁴⁴

Toda s silo duha premaguje slabost telesa. »S svojim telesom sem vedno delal vse, kar sem hotel.«⁴⁵ Je »duševno« telo in »duhovno« telo po apostoljnu Pavlu, »psihično« in »pnevmatično«. Napoleon je eden iz največjih »pnevmatikov«, seveda ne v našem, krščanskem zmislu. Kakor vidno stopa v njem duhovno telo skozi duševno. Menda je prav tukaj začetek Napoleonove »magije«.

V temnih izbah Tuilerijskega dvorca živi, kot strog menih. Rojen postnik, zmeren. Malo je: »Kakor tudi malo ješ, — še zmerom je mnogo.«⁴⁶ Pije samo vodo z rdečim vinom. Pri jedi se mu mudi: osem minut za zajtrk, petnajst za kosilo; včasih pozabi, da ni kosil. Ženskam se laska s prav takšno naglico. »Sicer pa imajo ženske samo pet ali šest dni na leto nad njim nekažno oblast, pa še to ...« pripominja Josipina žalostno. Menda je edino njegovo razkošje tobak za njuhanje, sladčica z janežem za osvežitev ust, kolonjska voda in parne kopeli.

Nesebičen je: najbogatejši vladar Evrope ni imel sam zase nikoli ničesar: celo Malmaison je kupljen na Josipino ime. »Vsak ima svoj okus,« je rad rekel, »moj okus je zidanje, ne pa posest.«⁴⁷ Iz Francije je odšel brez vsega, tako da je bil na Sv. Heleni prisiljen prodajati srebrno posodo in da je bil pokopan na račun Angležev, svojih ječarjev.

Telo je nepremičnost, duh je gibanje. Napoleon je ves dah in ves gibanje, kakor blisk, zaprt v človeško telo.

»Človek bi mislil, da hoče uresničiti perpetuum mobile,« poroča angleški komisar z otoka Elbe. »Na sprehodih utruja svoje spremljevalce do onemoglosti. Menda mu celo ni mogoče sesti se, da bi kaj napisal. Po sprehodu pod žgočim soncem od petih zjutraj do treh popoldne, ko je bil obiskal fregate in prevozne ladje, je jahal še tri ure, da bi se odpočil, kakor mi je sam rekel.«⁴⁸

Leta 1809 za časa španske vojne je jezdil skakoma v petih urah 35 španskih milj, okoli 130 kilometrov, od Valladolida do Burgosa; jezdil je z mnogoštevilnim spremstvom, toda spotoma so spremljevalci polagoma zaostajali, tako da je pridiral v Burgos skoraj sam.⁴⁹ Na lovu jaha po 100 kilometrov. Pri Castiglioneju, v prvi italijanski vojni, je v treh dneh spehal pet konj.

Prav tako neutrudljiv je peš. Včasih hodi doli in gori po sobi pet ali šest ur nepretrgoma, ne da bi to opazil.⁵⁰ Rad se razgovarja med hojo: »Zdi se, da bi tako lahko prehodil celi dan.«

Notranje gibanje odgovarja zunanjemu. »Z manjšo hitrostjo hitijo po nebu oblaki, ki jih žene vihar, kakor njegove misli in čuvstva.«⁵¹ Zato tudi ne more pisati: roka ne dohiteva misli; narekuje vselej s tako naglico, da se zdi, ko da bi se razgovarjal s svojim pisalcem: »Če bi kdo poslušal pri vratih, bi mislil, da govorita dva.« — Enkrat narekovanega ne ponavlja za nič, in prekiniti ga se tudi ne sme. »Ta neponavljivost misli prihaja od njene popolne organičnosti, živosti.« In narekuje tudi skoraj vedno med hojo; po hitrosti korakov se lahko sodi o hitrosti misli.⁵²

Zdi se, da je to človek, ki se je na zemlji največ gibal. In takemu človeku je Sv. Helena »kazen pokoja«; hudič bi si zanj ne bil izmislil hujšega pekla.

»Brezmerno je to, kar sem storil, a še bolj brezumno je, kar sem mislil storiti.« Kdo pravi to, — Napoleon, vladar sveta? Ne, zgraditelj odtočnih cevi. »Treba je storiti, kolikor sem jaz storil, kdor hoče razumeti, kako težko je ljudem dobro storiti ... Porabil sem okoli trideset milijonov za odtočne cevi, in nihče se mi ne zahvali zato.«⁵³

²⁵ Bourrienne, II. 387.

²⁶ Ibid.

²⁷ Mémor., III. 523.

²⁸ Roederer, 250—251.

²⁹ Fain, 77—78.

³⁰ Lacour-Gayet, 375.

³¹ Lévy, 488.

³² Mémor., III. 549.

³³ Roederer, 95—96.

³⁴ Pradt, Histoire de l'ambassade de Varsovie en 1812, préf.

³⁵ et 5. — Taine 51.

³⁶ Taine, 32.

³⁷ Pelet de la Lozère, Opinions de N. au Conseil d'Etat, 8.

³⁸ Gourgand, II. 109.

³⁹ O'Méara, I. 292.

⁴⁰ Roederer, 96.

⁴¹ Lévy, 51.

⁴² Taine, 32.

⁴³ Mémor., III. 145.

⁴⁴ Vandal, Bonaparte, II. 257.

⁴⁵ Rémusat, I. 124.

⁴⁶ Antommarchi, I. 216.

⁴⁷ Fain, 192.

⁴⁸ Ibid., 115.

⁴⁹ Houssaye, 1815, I. 153.

⁵⁰ Mémor., I. 296. — Ségur, III. 308. — Fain 290.

⁵¹ Fain, 290.

⁵² Bourrienne, III. 308.

⁵³ Fain, 3, 57.

⁵⁴ Mémor., III. 145.